

VOJENSKÉ ZDRAVOTNICKÉ LISTY

ROČNÍK LI

LEDEN 1982

ČÍSLO 1

617:356.33:61„312“

SOUČASNÉ MÍSTO VÁLEČNÉ CHIRURGIE V SYSTÉMU VĚDNÍCH OBORŮ

Plk. doc. MUDr. Bohumil KONEČNÝ, CSc.

Vojenský lékařský výzkumný a doškolovací ústav JEP, Hradec Králové

(náčelník: genmjr. prof. MUDr. Jaroslav Vaňásek, CSc.)

Válečná chirurgie jako medicínský obor je nástavbovým oborem chirurgie, jehož náplní je léčba specificky válečných poranění a poškození, profylaxe a léčba jejich komplikací a následků. Válečná chirurgie jako chirurgie rány je jednou z nejstarších chirurgických disciplín. Její obsahová náplň byla a je určována nejen rozvojem lékařské vědy a samotné chirurgie, ale především způsobem vedení války, vývojem v ní používaných zbraní a ničivých prostředků.

Nezastupitelným úkolem válečné chirurgie je hledání a aplikace takových zásad chirurgické léčby předpokládaných válečných poranění a poškození, které by umožnily co nejúčinnější a zároveň co nejjednodušší metody léčby těchto poškození, omezily a zkrátily co nejvíce morbiditu raněných, snížily co nejvíce úmrtnost těchto raněných a jejich eventuální invaliditu a umožnily co nejrychlejší obnovení bojeschopnosti raněných.

Z takto komplexně chápaného poslání válečné chirurgie vyplývá, že nejde o obor úzce vymezené traumatologie, ale že její náplní je oblast traumatologie prakticky všech chirurgických oborů: neurochirurgie, hrudní chirurgie, abdominální chirurgie, všeobecné chirurgie, urologie, ortopedie, cévní chirurgie, plastické chirurgie, otorinolaryngologie, očního lékařství a stomatochirurgie.

Teorie a praxe válečné chirurgie vychází tedy z analýzy teoretických poznatků a zkušeností praxe mírové traumatologie jednotlivých chirurgických oborů, třídí je, vyčleňuje a transformuje je podle potřeb a možností jejich využití pro potřeby zdravotnického zabezpečení

ní zejména hromadných zdravotnických ztrát chirurgického profilu.

Stejně jako ostatní uvedené obory čerpá současně z teorie i praxe řady dalších nejen klinických, ale i teoretických medicínských oborů, podle charakteru svých hlavních úkolů. Realita války vedené termonukleárními zbraněmi a z toho plynoucí nezbytnost zdravotnického zabezpečení smíšených poškození, vyvolaných účinkem těchto zbraní, podmínily zákonitě nezbytnost úzké spolupráce s řadou nechirurgických oborů, jako jsou radiobiologie, z interních oborů především hematologie, dále fyzika, mikrobiologie, imunologie, farmakologie a řada dalších.

V souvislosti se shora uvedeným nutno však zdůraznit, že teorie i praxe válečné chirurgie není vždy schopna při řešení aktuálních úkolů čerpat z teorie a praxe chirurgických a jiných oborů a získané poznatky a zkušenosti využívat pro potřeby zabezpečení hromadných zdravotnických ztrát. A to ze zcela prostého důvodu, protože příslušné teoretické poznatky a praktické zkušenosti v mírové traumatologii chybí, nebo jsou jen dílčí, modelové apod. Příkladem je chirurgická problematika radiologických mixtů, biologických mixtů apod. Řešení těchto otázek je pak odkázáno na využití výsledků výzkumu s omezeními, která experiment na zvířeti pro humánní praxi nutně nese. Jindy je nutno vycházet z často dílčích a mnohdy i utajovaných literárních zpráv a doplňovat je výsledky výzkumu a zkušenostmi z modelové expertizy daného problému. Příkladem tohoto způsobu řešení aktuálních úkolů naší válečné chirurgie je např. řešení chi-

rurgické problematiky poranění vyvolaných vysokorychlostními malokaliberními střelami a fragmentačními zbraněmi.

Rozvoj teoretického poznání oboru válečné chirurgie je do značné míry závislý na rozvoji poznání jednotlivých medicínských oborů, ze kterých válečná chirurgie vychází, čerpá z nich a s nimi spolupracuje. Kromě tohoto zákonitě probíhajícího procesu, nezávisle na aktuálních úkolech a potřebách válečné chirurgie, objevuje se nutnost cíleně zaměřeného, plánovaného a organizovaného rozvoje teoretického poznání, vynuceného a motivovaného aktuálními úkoly, před které je obor válečné chirurgie postaven. Pokračující vývoj termonukleárních zbraní, skutečnost, že jejich světové zásoby přesáhly již hranici 20 miliónů tun tritolového ekvivalentu, že na jednoho obyvatele zeměkoule připadá jaderná nálož o 300 t tritolového ekvivalentu, realizace rozhodnutí o použití neutronových zbraní apod. jsou jistě pádnými argumenty pro nezbytnost rozvoje teoretického poznání nejen jejich biologických účinků, ale i možností léčby jejich účinkem vzniklých poranění a poškození. Použití ručních střelných zbraní pro vysokorychlostní malokaliberní projektily, pokračující rozvoj tzv. fragmentačních zbraní, vyvolávajících střepinová poranění nového charakteru, mnohočetnost těchto poranění (charakter polytraumat), reálnost předpokladu zvýšeného výskytu různých forem šokových stavů, pokračující vývoj zápalných látek, které dnes s ohledem na charakter a rozsah jejich účinků řadíme mezi zbraně hromadného ničení, staví před vojenské zdravotnické obory, a na čelném místě před válečnou chirurgií, konkrétní úkoly v rámci zdravotnického zabezpečení těchto profilů poranění a poškození. Řešení těchto úkolů vyžaduje však nezbytně předchozí rozvoj teoretického poznání jednotlivých problémů.

Uvedené problémy charakterizují jen hlavní směry nutnosti současného rozvoje oboru válečné chirurgie. Za stejně aktuální nutno považovat další prohlubování teoretického poznání v problematice rané infekce, dnes zejména v návaznosti na rozvoj imunologie, v otázkách patofyziologie rány, vnitřního prostředí apod.

Je logické, a není to žádným tajemstvím, že zdravotnická služba ČSLA, v jejímž rámci je obor válečné chirurgie ne-li výhradně, tedy alespoň především rozvíjen, nemůže personálním a materiálním zabezpečením vědeckovýzkumné základny oboru válečné chirurgie zabezpečit vědeckovýzkumné řešení všech otázek, které potřeby praxe pro obor staví.

Vzhledem k tomu, že tyto potřeby praxe vyplývají de facto z tak závažné skutečnosti, jako je nezbytnost zabezpečení obranyschopnosti státu, což je již podle závěrů XV. sjezdu strany úkolem nejen ozbrojených sil, ale všeho lidu, jeví se zcela logickým požadavek, aby na rozvoji teorie válečné chirurgie, zejména v oblastech v souladu s požadavky praxe, podílela se vě-

deckovýzkumná základna oboru chirurgie jako celku celého státu.

K úspěšné realizaci tohoto požadavku je podle mého názoru nezbytné:

1. aby rozvoj teoretického poznání v jednotlivých oblastech traumatologie, prováděný na bázích civilních experimentálních i klinických pracovištích, byl zaměřován nejen pro potřeby mírové, ale i válečné traumatologie, jak z hlediska jeho zaměření, tak využitelnosti jeho výsledků pro zabezpečení zejména hromadného výskytu traumat;
2. aby s aktuálností zaměření rozvoje teoretického poznání, vyplývajícího z aktuálních potřeb válečné chirurgie v závislosti na zvláštnostech způsobu vedení války, byla v potřebném rozsahu seznamována vybraná pracoviště vědeckovýzkumné báze státu v oblasti chirurgie a podílela se v nezbytné koordinaci na řešení vytyčených úkolů;
3. aby se prohloubila koordinace stávající vědecké a výzkumné činnosti v oblasti nejen traumatologie, ale i ostatních medicínských oborů jednotlivých pracovišť různých resortů (ministerstva zdravotnictví, školství, národní obrany) jak z hlediska jejího zaměření, tak vzájemné využitelnosti dosažených výsledků;
4. aby se potřeby oboru válečné chirurgie staly trvalou součástí požadavků a kritérií zaměření a cílů vědeckovýzkumné práce v oboru chirurgie v oblastech, které jsou společné i oboru válečné chirurgie.

Pro využití výsledků vědecké a výzkumné práce pro praxi pokládám pak za nezbytné:

1. prohloubit úsilí pracovníků oboru válečné chirurgie o využívání výsledků teoretického poznání a zkušeností praxe nejen traumatologie, ale i jiných oblastí chirurgie a dalších medicínských oborů pro potřeby zdravotnického zabezpečení raněných ve specifických podmínkách válečných;
2. prohloubit zvládnutí teorie i praxe oboru válečné chirurgie nejen všemi chirurgy a lékaři chirurgických oborů, ale i lékaři vybraných nechirurgických oborů (interna, anesteziologie a resuscitace, dětské lékařství apod.) v rozsahu, vyplývajícím z jejich předpokládaného zapojení do zdravotnického zabezpečení raněných za války, a to formou různých doškolování, organizovaných nejen vojenskými, ale i civilními institucemi, i když v tom smyslu byly již položeny solidní základy další činnosti;
3. hledat formy a způsoby přípravy k praktickému zvládnutí teorie válečné chirurgie i v těch oblastech válečné chirurgie, které se v mírové praxi vyskytují ojediněle, nebo se neobjeví vůbec (problematika mixtů, poranění vyvolaných moderními zbraněmi apod.).

Pokusil jsem se formulovat jen některé základní myšlenky, které by mohly přispět k zá-

kladnímu objasnění problematiky postavení válečné chirurgie v systému medicínských oborů, jejímu vztahu k nim a způsobu vzájemné spolupráce k rozvoji disciplíny válečná chirurgie, jehož nezbytnost je zákonitě podmíněna požadavky praxe, konkrétně nezbytností zkvalitnění zdravotnického zabezpečení raněných a poškozených za války. Uvedené myšlenky považuji pouze za podněty ke společnému řešení charakterizované problematiky.

Souhrn

Autor definuje obor válečné chirurgie a poukazuje na specifiku tohoto chirurgického oboru. Poslání válečné chirurgie vidí v integro-

vání traumatologie prakticky všech chirurgických oborů a její transformace do specifických válečných podmínek, se zaměřením na zabezpečení zejména hromadných zdravotnických ztrát chirurgického profilu. Poukazuje na takové zvláštnosti válečné chirurgie, jako je léčení smíšených poškození způsobených použitím zbraní hromadného ničení, zejména radičních poškození, střelných poranění způsobených vysokorychlostními malokaliberními projektily aj. V závěru práce vytyčuje aktuální úkoly a cíle oboru koncepčního charakteru.

Klíčová slova: Válečná chirurgie; Vztah k ostatním medicínským disciplínám.